

กฎหมายห้ามบุคคลบางประเภทสมรส

บุคคลที่ถูกห้ามหรือจำกัด

บุคคลมีสิทธิจะสมรส แต่สิทธินี้เป็นสิทธิที่ไม่เกิดขาดโดยจะต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ครอบครัว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทบัญญัติห้ามบุคคลดังต่อไปนี้ทำการสมรส

๑. บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ เว้นแต่ศาลอนุญาต (ป.พ.พ. มาตรา ๑๔๔๔)

๒. บุคคลที่มีคู่สมรสอยู่แล้ว (มาตรา ๑๔๕๒)

บุคคลตาม ๑. และ ๒. โค้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๔ มาตรการทางกฎหมายครอบครัว หัวข้อเงื่อนไขการสมรสเรื่องอายุ และการมีคู่สมรสหลายคน

๓. บุคคลซึ่งเป็นญาติสืบสาโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา (มาตรา ๑๔๕๐) กล่าวมาแล้วในบทที่ ๔ เรื่องการทำแท้ง หัวข้อความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างผู้สืบสาโลหิตใกล้ชิด การสมรสที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา ๑๔๕๐ เป็นโมฆะ (มาตรา ๑๔๕๖)

๔. บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ (มาตรา ๑๔๕๕) การสมรสที่ฝ่าฝืนบทบัญญัตินี้เป็นโมฆะ (มาตรา ๑๔๕๓) เหตุผลในการห้ามเนื่องจากบุคคลดังกล่าวขาดความสามารถ ความรับผิดชอบ ทำให้ไม่อาจปฏิบัติ หน้าที่ในความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา หน้าที่ครอบครัว

พระราชบัญญัติโรคเรื้อน พ.ศ. ๒๔๘๒ พระราชบัญญัติโรคเรื้อน มีความบัญญัติห้ามบุคคลผู้เป็นโรคเรื้อนทำการสมรส เว้นแต่สมรสกับบุคคลที่เป็นโรคเรื้อนด้วยกัน โดยได้มีการป้องกันการสืบพันธุ์อันมีผลถาวรตามวิธีวิทยาศาสตร์แผนปัจจุบัน และผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันชั้นหนึ่งรับรอง (มาตรา ๕) ผู้ฝ่าฝืนมีความผิดต้องระวางโทษปรับหรือจำคุก หรือทั้ง

จำกัดปริมาณ (มาตรา ๑๔) แคมเปญรณรงค์ที่กล่าวมาไม่มีผลหรือไม่ได้บังคับในทางปฏิบัติเมื่อมีการฝ่าฝืน พ.ร.บ.โรคเรื้อนให้อำนาจรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติกรให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ (มาตรา ๑๖) แต่ยังไม่ได้มีการออกกฎกระทรวงในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขได้แนะนำให้ผู้เป็นโรคเรื้อนเข้ารับการรักษาในสถานโรคเรื้อน โดยให้การรักษาโดยไม่ต้องเสียค่ารักษาพยาบาล การห้ามบุคคลผู้เป็นโรคเรื้อนทำการสมรสมีเหตุผลเพื่อการควบคุมโรคเรื้อน ทั้งโรคเรื้อนก็เป็นโรคที่ต้องแจ้งความ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติโรคเรื้อน ที่ห้ามบุคคลบางประเภทที่จะทำการสมรส แม้จะไม่ได้มีวัตถุประสงค์โดยตรงในการห้ามเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขปัญหาอัตราการเพิ่มของประชากร แต่ก่อให้เกิดผลต่ออัตราการเพิ่มของประชากร

แนวความคิดในการจำกัดจำนวนมีบุตรหรือขนาดครอบครัว

อัตราการเพิ่มของประชากรในประเทศต่าง ๆ และของโลกยังคงเพิ่มขึ้น เนื่องจากอัตราการเกิดสูงกว่าอัตราการตาย ความเจริญก้าวหน้าในทางการแพทย์และอื่น ๆ ทำให้อัตราการตายลดลง ทำให้มีผู้คิดไปเกี่ยวกับปัญหาประชากรว่า ประชากรจะล้นโลก จะขาดแคลนพื้นที่อยู่อาศัย อาหาร ทรัพยากร ฯลฯ และความคิดนี้ยังคงมีอยู่แม้ว่าในปัจจุบันอัตราการเพิ่มของประชากรเริ่มลดลงไปบ้าง จากที่เคยมีอัตราการเพิ่มอย่างรวดเร็วและสูง อันเป็นผลเนื่องมาจากการใช้มาตรการต่าง ๆ เช่น การวางแผนครอบครัว การเร้าใจใจให้มีการลดอัตราการเพิ่มของประชากร การให้การศึกษา การใช้มาตรการทางกฎหมาย เช่น กฎหมายภาษี กฎหมายเกี่ยวกับสวัสดิการ ฯลฯ แต่หากการใช้มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังไม่ได้ผลกล่าวคือ อัตราการเพิ่มของประชากรมิได้ลดลง จึงเกิดมีแนวความคิดไปถึงว่า จะต้องใช้มาตรการที่เข้มงวดและมีผลบังคับมากขึ้นนั่นคือ การจำกัดจำนวนมีบุตรหรือจำกัด

สัมภาษณ์ เสถียร โยวะนุญ, เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ๖ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและติดตามผล กองโรคเรื้อน, ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๓.

ขนาดครอบครัว

เหตุผลที่จำกัด เหตุผลในการจำกัดจำนวนบุตรหรือขนาดของครอบครัว เกิดจาก การมีประชากรมากเกินไป ความต้องการ หรือประชากรล้นโลก ทั้งที่ได้มีการใช้มาตรการต่าง ๆ ที่มีลักษณะในการจูงใจ ระวัง การจำกัดจำนวนบุตรหรือขนาดครอบครัวเป็นมาตรการ ทางหนึ่งที่มีลักษณะบังคับในการควบคุมและแก้ไขปัญหาค่าครองชีพเพิ่มของประชากร เป็น มาตรการที่จะส่งผลในการแก้ไขปัญหาประชากรในขั้นสูงขึ้น หากมีการใช้และมีอำนาจบังคับ ให้มีการปฏิบัติตาม

ปัญหาการจำกัดสิทธิ ปัจจุบันบุคคลมีสิทธิที่จะมีบุตรโดยไม่ถูกจำกัดจำนวนหรือขนาด ครอบครัว สิทธินี้เป็นสิทธิที่เด็ดขาดโดยไม่มีกฎหมายหรือข้อห้ามใด ๆ จำกัดตรวนสิทธินี้โดย ทางตรง การจะออกกฎหมายหรือการกำหนดให้บุคคลมีบุตรได้เท่านั้นเท่านั้นย่อมเป็นการ จำกัดสิทธิที่เขามือหรือไต่มา โดยที่ได้มีกฎหมาย ปกป้อง มติและความคิดเห็น ที่กล่าวถึง หรือเกี่ยวข้องกับสิทธิของบุคคลที่จะมีบุตรได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ คือ

กฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๔๑ บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลในครอบครัวย่อมได้รับความคุ้มครอง" รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๔๔^๖ ก็มีข้อความเช่นเดียวกับที่กล่าวมา สิทธิ ของบุคคลในครอบครัวอาจทำให้ตีความไปได้ว่า รวมถึงสิทธิที่จะมีบุตรโดยไม่ถูกจำกัดจำนวน ภัย

รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน หมวด ๑ สิทธิมูลฐาน มาตรา ๑ ๓)

บัญญัติว่า

ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการพึงเคารพสิทธิมูลฐานทั้งหมดดังต่อไปนี้

^๖ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๕ ตอนที่ ๑๔๖ (๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๑) : ๑๕.

^๗ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๑ ตอนที่ ๑๖๔ (๓ ตุลาคม ๒๕๑๗) : ๒๓.

เสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับได้

มาตรา ๒ ๑) การแต่งงานและครอบครัวได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษจากรัฐ

๒) การอบรมและเลี้ยงดูบุตร เป็นสิทธิตามธรรมชาติของบิดามารดาและเป็นภาระหน้าที่ของบิดามารดา รัฐพึงให้ความสนใจแก่การปฏิบัติภาระหน้าที่นี้

มาตรา ๑๕ ๑) ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ การจำกัดสิทธิมูลฐานกระทำได้ก็แต่โดยบทบัญญัติของกฎหมายอาศัยอำนาจตามกฎหมาย . . . กฎหมายจะบัญญัติถึงสิทธิมูลฐานที่ถูกจำกัดรวมทั้งมาตราของสิทธิมูลฐานนั้นด้วย

๒) ไม่วากรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ห้ามจำกัดสาระสำคัญของสิทธิมูลฐาน

ตามรัฐธรรมนูญของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน บัญญัติว่า การแต่งงานและครอบครัวเป็นสิทธิมูลฐานอย่างหนึ่งและได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษจากรัฐ สิทธิที่จะมีบุตรโดยไม่ถูกจำกัดจำนวนย่อมเป็นสิทธิทางครอบครัวอย่างหนึ่ง การจำกัดจำนวนมีบุตรหรือขนาดครอบครัวอาจตีความได้ว่า เป็นการจำกัดสาระสำคัญของสิทธิมูลฐานในครอบครัว

ปฏิกษาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปฏิกษาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๑๒

บุคคลใด ๆ จะถูกแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว . . .

ไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกสอด . . .

ดังกล่าวนี้

ข้อ ๑๒ (๓) ครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติและหลักมูลของสังคม และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ

ข้อ ๓๐ ไม่มีบทใดในปฏิญานที่จะอนุমানว่า ให้สิทธิใด ๆ แก่รัฐ หมู่คน หรือบุคคล

ในอันที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ หรือปฏิบัติภารใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพดังกล่าวไว้ ณ ที่นี้

หากยอมรับว่า สิทธิที่จะมีบุตรโดยไม่ถูกจำกัดจำนวนเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว ความเป็นอยู่ส่วนตัวในครอบครัว ก็ย่อมจะได้รับความคุ้มครองของกฎหมาย สังคมและรัฐต่อการแทรกสอด การดำเนินภารกิจกรรมหรือการปฏิบัติภารใด ๆ อันเป็นการทำลายสิทธิดังกล่าวด้วย

๑ เชนชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, ผู้แปล., รัฐธรรมนูญนานาชาติ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๖), หน้า ๔๔, ๔๖, ๕๓.

มติขององค์การหรือการประชุมระหว่างประเทศ มติสมัชชาทั่วไปที่ ๒๓๑๑ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๑๙๖๖ ครอบคลุมถึงอำนาจอธิปไตยของชาติต่าง ๆ ในการกำหนดและส่งเสริมนโยบายประชากรของตนเอง ด้วยการเคารพต่อหลักการที่ว่า ขนาดของประชากรควรจะเป็นการตัดสินใจอย่างอิสระของแต่ละครอบครัว^๑

มติที่ ๑๘ ของการประชุมระหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่กรุงเทพมหานคร ค.ศ. ๑๙๖๘ พิจารณาว่า " สามีและภรรยาที่มีสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานที่จะตัดสินใจอย่างอิสระและอย่างรับผิดชอบในจำนวนและความถี่ของบุตรและสิทธิต่อการศึกษา และข่าวสารอย่างเพียงพอ . . . "

การประชุมระหว่างประเทศ เรื่องสิทธิมนุษยชนที่กรุงเทพมหานคร ค.ศ. ๑๙๖๘ ประกาศว่า " ๑๖. การคุ้มครองครอบครัวและเด็กยังคงเกี่ยวข้องกับประชาคมระหว่างประเทศ บิดามารดามีสิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานที่จะตัดสินใจอย่างอิสระและอย่างรับผิดชอบต่อจำนวนและความถี่ของเด็ก"^๒

มติสมัชชาและการประชุมระหว่างประเทศดังกล่าว ยอมรับว่า บุคคล สามีภรรยา มีสิทธิที่จะตัดสินใจอย่างอิสระต่อจำนวนบุตรของตน

ในปัจจุบันยังเป็นที่ยอมรับทั้งทางทฤษฎีคือ แนวความคิดเห็นของบุคคลส่วนใหญ่ และตามข้อเท็จจริงว่า บุคคล สามีภรรยา มีสิทธิที่จะตัดสินใจถึงขนาดและจำนวนของบุตรที่ตนจะมีในครอบครัว และไม่มีกฎหมายจำกัดจำนวนมีบุตรหรือขนาดครอบครัว แต่การจำกัดสิทธิดังกล่าวก็อาจเป็นไปได้โดยมีเหตุผลสนับสนุน คือ

๑. ความคิดเห็นหรือกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ ในปัจจุบันจำนวน

^๑ United Nations Fund for Population Activities, The United Nations and Population : Major Resolutions and Instruments,

pp. 50, 82.

^๒ Ibid.

^๓ Ibid., p. 49.

ประชากรหรือปัญหาประชากรยังไม่รุนแรงจนถึงภาวะวิกฤติ แต่หากจำนวนประชากรถึงขนาดจะล้นพื้นที่ คนโลก ปัญหาประชากรรุนแรงถึงขั้นวิกฤติ ก็อาจมีความจำเป็นในการยอมรับการจำกัดจำนวนบุตรหรือขนาดครอบครัว

๒. การใช้มาตรการในการจูงใจ เช่น การวางแผนครอบครัว การจูงใจเร้าใจให้มีครอบครัวขนาดเล็ก การจำกัดผลประโยชน์ในทางสวัสดิการตามจำนวนบุตร ฯลฯ ไม่ประสบผล

๓. สิทธิในการมีบุตรโดยไม่จำกัดจำนวนควรจะคำนึงถึงความรู้ และความรับผิดชอบในปัญหาประชากรด้วย ไม่ใช่มีบุตรโดยไม่ตั้งใจจะมี การมีบุตรมากเป็นการสร้างภาระแก่ครอบครัว สังคมและรัฐ

๔. สิทธิของบุคคลอาจถูกจำกัดโดยกฎหมาย การจำกัดสิทธิในการมีบุตรโดยจำกัดจำนวนบุตรหรือขนาดครอบครัว ก็อยู่ในหลักเดียวกันนี้เช่นกัน สิทธิของบุคคลถูกจำกัดโดยรัฐโดยเหตุผลเพื่อประโยชน์ คือ ความสงบเรียบร้อยของประชาชนอันเป็นส่วนรวม

๕. การจำกัดจำนวนมีบุตรหรือขนาดครอบครัว ไม่ใช่เป็นการตัดสิทธิในการมีบุตรโดยสิ้นเชิง แต่เป็นการจำกัดจำนวนบุตรที่จะมี ส่วนจะจำกัดจำนวนเท่าไร โดยเหตุผลแล้ว ย่อมเป็นไปตามความต้องการของสังคม รัฐ เช่น หลังจากมีสงคราม ทหาร ประชาชนเสียชีวิตจากภัยสงครามมีมากย่อมต้องการจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น หากขาดแคลนพื้นที่ ทรัพยากร ฯลฯ ก็ต้องการประชากรน้อยลง